

Miroslav Grznár
Ľuboslav Szabo

VÝKONNOSŤ A PRODUKTIVITA SLOVENSKEHO POĽNOHOSPODÁRSTVA PO VSTUPE DO EURÓPSKEJ ÚNIE¹

***Abstract:** After Slovakia's admission to the European, the Slovak agriculture defined its multifunctional mission: apart from the provisioning of agricultural commodities for the nourishment of population, the use of sources allocated to this sector, the focus will also be on externalities, e.g. environmental protection and support of rural activities and life in the country. The focus of the paper is on the analysis of production function in the long-term perspective: first of all, on those areas where Slovakia lags behind the most developed EU countries in terms of efficiency and productivity of business companies – corporate entities. The analysis has confirmed that the lag persists, and our companies are still behind the average of EU-15, also in terms of the indicators of performance and productivity. An increasing support from EU sources and also from the state budget is not adequately reflected in the increase of efficiency of market-oriented companies operating in production conditions.*

***Key words:** multifunctional mission, performance and productivity of company, disparity of economy, farmers' cooperation, business company*

JEL: Q 12, Q 13

Úvod

Vstupom do EÚ prevzala SR strategickú orientáciu svojho poľnohospodárstva na jeho multifunkčné poslanie, ktoré spája plnenie produkčných funkcií, t. j. výrobu agrárnych komodít potrebných na výrobu potravín, s plnením ďalších úloh spojených predovšetkým s rozvojom vidieka. Patrí k nim najmä ochrana širšie vymedzeného životného prostredia (pôdy, vody, fauny), udržiavanie krajinného prostredia, udržiavanie osídlenia a podpora rozmanitých aktivít a života na vidieku.

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ, ktorej nástroje aj u nás regulujú pôsobenie trhových síl v poľnohospodárstve, významne podporuje túto multifunkčnú

¹Príspevok je čiastkovým výstupom riešenia projektu VEGA č. 1/0604/10 „Stratégia rozvoja poľnohospodárskych podnikov a konkurenčná schopnosť agropotravinárstva“.

orientáciu sektora svojim nástrojmi, keď temer polovica poskytovaných prostriedkov smeruje na podporu aktivít spojených s rozvojom vidieka.

Multifunkcionalita však neznamená potlačenie trhovej orientácie agrárnych producentov. Tá by sa mala preferovať predovšetkým v najpriaznivejších produkčných podmienkach, v ktorých výrobcovia majú predpoklady konkurovať svojimi agrárnymi komoditami na trhoch EÚ. Konkurencieschopnosť slovenského agropotravinárstva a jej zvyšovanie zostáva preto aj cieľom koncepcie rozvoja sektora na roky 2007 až 2013.

Cieľom nášho príspevku je posúdiť postavenie slovenského poľnohospodárstva v národnej ekonomike v poslednom období a zároveň zhodnotiť plnenie strategickej orientácie výrobcov na rast konkurencieschopnosti. Stranou ponechávame aspekty rozvoja poľnohospodárstva v znevýhodnených podmienkach a podporu vidieka.

Pozície slovenského poľnohospodárstva v národnom hospodárstve

Slovenská ekonomika do roku 2007 dynamicky rástla najmä vďaka strojárskemu priemyslu, oživenému prílevom priamych zahraničných investícií, rozvinutému bankovému sektoru a rozvíjajúcemu sa sektoru služieb. Sektor poľnohospodárstva však túto tendenciu nesledoval. Potvrdzujú to aj nasledujúce údaje.

Tab. č. 1

Postavenie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve SR

Ukazovateľ	Merná jednotka	2004	2005	2006	2007	2008
Rast HDP v b. c.	% zmeny	10,3	8,6	11,2	11,7	9,5
HPP v b. c.	mil. €	2 016	1 888	1 927	1 969	1 868
Z tohto: rastlinná	mil. €	922	890	946	1 037	890
živočíšna	mil. €	1 094	998	981	965	978
Podiel poľn.: na HDP	s. c., %	3,9	3,4	3,6	3,6	3,3
na pridanej hod.	s. c., %	4,4	3,9	4,0	4,0	3,5
na zamestnanosti	%	4,9	4,5	4,3	4,1	3,9
na priem. mzde	%	74,2	73,3	72,9	74,9	75,9

Prameň: ŠÚ SR, 2009. Konverzný kurz € = 30,126, HDP – hrubý domáci produkt, HPP – hrubá poľnohospodárska produkcia.

S dynamickým rastom hrubého domáceho produktu nekorešponduje vývoj poľnohospodárstva. Jeho podiel na tvorbe HDP klesá a výkony vyjadrené hodnotou hrubej poľnohospodárskej produkcie v bežných cenách začali rásť až po našom vstupe do EÚ, pričom živočíšna produkcia v poslednom období klesá.

Pokles podielu poľnohospodárstva na tvorbe hrubého domáceho produktu je dôsledkom rýchlejšieho rastu sekundárnej i terciárnej sféry na jednej

strane, ale na druhej strane aj dôsledkom nečakanej stagnácie poľnohospodárstva. Napriek nízkemu podielu poľnohospodárstva na národnej ekonomike nemožno hovoriť o poklese jeho významu vzhľadom na nezastupiteľnú úlohu pri zabezpečovaní výživy obyvateľstva a jeho spojenie s potravinárskym priemyslom, službami a dodávateľskou sférou. Tieto zložky vytvárajú aj vo vyspelých krajinách viac ako 10 % HDP.

Po vstupe do EÚ sa očakával rast výkonnosti poľnohospodárstva, v ktorej značne zaostávame za štátmi EÚ-15, ale vývoj hrubej rastlinnej a živočíšnej produkcie tomuto očakávaniu nezodpovedá. Živočíšna výroba stagnuje a vývoj rastlinnej je poznamenaný značnou volatilitou.

Podiel poľnohospodárstva na zamestnanosti v posledných rokoch len mierne klesá a v porovnaní s vyspelými krajinami EÚ zostáva pomerne vysoký. Spôsobuje to aj podpora rozvoja vidieka nástrojmi agrárnych politík, ktorá stimuluje zachovanie osídlenia i zamestnanosť vo vidieckych regiónoch.

Produkčná funkcia poľnohospodárstva sa realizuje predovšetkým ponukou poľnohospodárskych komodít, ktoré sú základnou surovinou na výrobu potravín. Domáca ponuka vzhľadom na strategický význam potravinového hospodárstva by mala pokrývať väčšiu časť celkovej spotreby v záujme využitia zdrojov dlhodobo alokovaných do poľnohospodárstva.

Dopyt po potravinách je primárnym dopytom, od ktorého sa odvodzuje aj dopyt po agrárnych surovinách. Ten možno identifikovať predovšetkým vývojom tržieb za potravinársky tovar. Porovnanie vývoja ponuky a dopytu v poslednom období ilustruje tab. č. 2.

Domáci dopyt a produkcia potravín sa vyvíjali disparitne, k čomu prispela aj rastúca zahraničná konkurencia, o čom svedčia údaje o raste dovozu potravín a poľnohospodárskych komodít. Významný podiel na rastúcom dovoze potravinárskych produktov majú potravinové reťazce, ktoré uprednostňujú dovoz z krajín s nižšími cenami.

Tab. č. 2

Medziročné indexy vývoja dopytu a ponuky na agrárnom trhu SR v %

Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008
Výroba potravín	100	100,4	98,0	98,7
HPP	100	102,0	102,2	96,7
Tržby spolu v MO	100	108,9	105,6	109,1
Podiel tržieb za potr. v %	30,2	24,0	23,0	.
Agropotravinársky dovoz	100	106,0	116,0	108,6

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR, MP SR, 2006 – 2009, ŠÚ SR, vlastné spracovanie. (HPP – hrubá poľnohospodárska produkcia, MO – maloobchod.)

V roku 2009 poklesol index tržieb v maloobchode bez motorových vozidiel oproti roku 2008 na hodnotu 89,7 % a v tržbách za potraviny na 90,6 %. To sú prejavy krízy v domácej ekonomike.

Slovenské poľnohospodárstvo a jeho pozície v EÚ

Po vstupe do EÚ slovenskí poľnohospodári dostali možnosť operovať na otvorenom liberalizovanom európskom trhu, na ktorom sa každá krajina usiluje presadiť svojich výrobcov. Slovenský trh sa otvoril výrobcom z 27 krajín EÚ. Vysoko konkurenčné prostredie umožňuje uplatniť sa predovšetkým producentom z krajín s vysokou výkonnosťou a produktivitou.

Krajiny strednej a východnej Európy, ktoré spoločne vstúpili do EÚ v roku 2004, svojou výkonnosťou výrazne zaostávajú za pôvodnými krajinami únie. Potvrdzuje to aj tabuľka č. 3 svojimi ukazovateľmi spracovanými z údajov Eurostatu z roku 2007.

Tab. č. 3

Výkonnosť a produktivita poľnohospodárstva v EÚ v roku 2007

Krajina	HPH v € na 1 ha p. p.	HPH v € na 1 AWU	AWU na 100 ha p. p.
EÚ-27	707,12	10 609	6,7
EÚ-15	896,84	20 508	4,4
SR	202,50	4 093	4,9
Poľsko	342,44	2 436	14,1
Maďarsko	331,80	3 800	8,7
Česká republika	264,55	6 446	4,1
Francúzsko	764,24	24 429	3,1

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve 2008, MP SR, vlastné prepočty. AWU – ročná pracovná jednotka, osoby pracujúce na plný úväzok počas celého roka. P. p. - poľnohospodárska pôda využívaná, HPH – hrubá pridaná hodnota.

V generovaní hrubej pridanej hodnoty na 1 ha poľnohospodársky využívanej pôdy dosahovala SR v roku 2006 len 22,5 % úrovne priemeru EÚ-15. Podobne je to aj v úrovni produktivity práce. Len v počte pracovníkov na 100 ha využívanej plochy sme sa priblížili priemeru pôvodných krajín. Francúzsko však potrebovalo o 37 % menej pracovníkov v prepočte na pôdu ako SR pri 6-krát väčšej hrubej pridanej hodnote na jedného pracovníka. Podobné nízke výkonnostné parametre vykazujú aj ďalšie krajiny V-4.

Pozície slovenského poľnohospodárstva posúdme teraz pomocou databázy FADN (Farm Accountancy Data Network), čo je informačná sieť poľnohospodárskeho účtovníctva EÚ. Databáza obsahuje ukazovatele za priemer podnikov v príslušnej krajine, pričom tieto sa získavajú z vybraného súboru podnikov. V roku 2009 boli ukazovatele databázy publikované za rok 2006 vrátane údajov za SR. Umožňujú nám analyzovať pozície slovenských podnikov v poľnohospodárstve EÚ. V tab. č. 4 uvádzame údaje z uvedenej databázy za priemery krajín EÚ a vybrané krajiny vrátane SR.

Poľnohospodárske podniky vo vybraných krajinách EÚ v roku 2006 (v €, koef.)

Ukazovateľ	EÚ-25	Francúzsko (FR)	Nemecko (DE)	Rakúsko (A)	ČR (CZ)	Maďarsko (HU)	SR (SK)
Ekon.veľkosť	33,2	74,7	90,6	20,4	107,7	18,3	127
CHP	63 480	125 776	179 763	62 091	272 673	49 648	368 455
Celkové náklady	55 527	122 836	177 423	55 756	309 543	51 931	575 538
Medzispotr./CHP	0,57	0,61	0,66	0,57	0,77	0,71	0,87
Poľnohosp. pôda	34,75	74,35	79,82	32,79	243,26	47,96	544,63
Prepočet na 1 ha, prac.							
CHP na 1 ha	1 827	1 692	2 252	1 894	1 121	1 035	677
Ha na 1 prac.	21,45	39,13	35,48	20,75	28,45	26,35	30,89
CHP/ pracovník	39 185	66 198	79 895	39 298	31 892	27 279	20 899
Stroje na 1 prac.	18 689	30 255	34 967	37 639	26 699	12 039	5 602
Bežné podpory / ha	349	371	415	623	258	216	192
ČPH na 1 prac.	18 282	33 955	31 067	21 353	10 992	9 939	581

Prameň: EU FADN 2006, Standard results in 25 EU member states. Ekonomika poľnohospodárstva IX., 2009, č. 2, s. 67 – 79, vlastné spracovanie. (CHP – celková hrubá produkcia, ČPH – čistá pridaná hodnota.)

Tabuľka č. 4 je členená na dve časti. V prvej časti sa uvádzajú údaje za priemerný podnik, v druhej časti sú vybrané údaje prepočítané na jedného priemerného pracovníka, alebo na 1 ha, čo vytvára lepší základ pre komparáciu využívania výrobných zdrojov.

Ekonomická veľkosť podniku sa v databáze FADN vyjadruje v štandardnej jednotke (EVJ) na základe dosahovaného štandardného hrubého zisku, pričom 1 EVJ = 1 200 €. Vzhľadom na plošnú veľkosť podnikov v SR a v ďalších krajinách strednej a východnej Európy majú podniky transformujúcich sa krajín v tomto ukazovateli prevahu. Údaje za priemerný podnik naznačujú, že z uvádzaných vyspelých krajín únie v žiadnej neprekračujú náklady úroveň CHP, kým v nových krajinách je to tak. Pôvodné krajiny únie na 1 € celkovej hrubej produkcie (CHP) spotrebujú menšiu hodnotu medziprojektu ako nové krajiny. Samotná vyššia plošná výmera podnikov v nových krajinách teda neprináša očakávané úspory z rozsahu, ktoré by mali byť ich konkurenčnou výhodou.

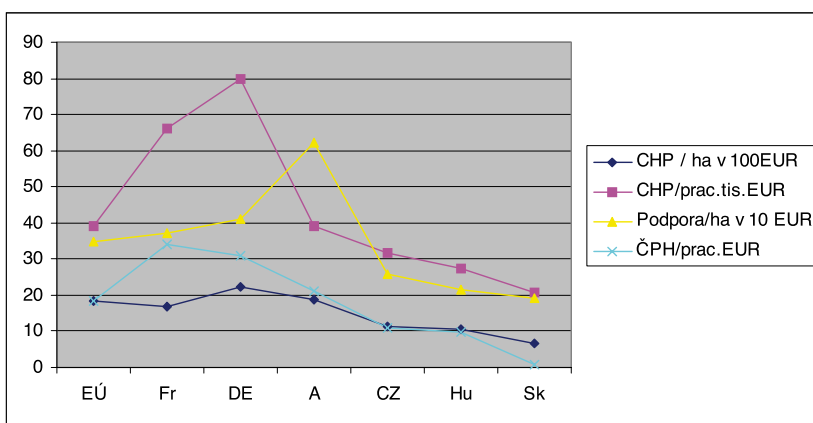
Pri porovnaní prepočítaných ukazovateľov na 1 ha alebo na jedného pracovníka je postavenie SR i ďalších nových krajín ešte horšie. Vo výslednom ukazovateli, celkovej hrubej produkcii (CHP) na hektár poľnohospodárskej pôdy, dosahovala SR len 37,0 % priemeru únie a len 30 % úrovne Nemecka. Podobne je to aj v ďalších ukazovateľoch v tab. č. 4. Naše poľnohospodárske podniky spotrebúvajú vyšší medziprojekt na jednotku celkovej hrubej produkcie, v produktivite práce vyjadrenej CHP na pracovníka dosahujú sotva tretinu úrovne únie.

Tabuľka č. 4 naznačuje aj niektoré možné príčiny tohto stavu. Patrí k nim neporovnateľne vyššia hodnota strojov a zariadení pripadajúca na 1 pracovníka. Napríklad v Nemecku je viac ako šesťnásobne vyššia ako u nás. Vyššie technické vybavenie vedie k vysokej produktivite práce.

Ďalším faktorom je stále zaostávajúca podpora našich podnikov oproti priemeru únie. Výsledkom je nižšia výkonnosť podnikov, ktorá je nepochybne podmienená aj nedostatkami v manažmente procesu intenzifikácie ako základnej cesty rastu výkonnosti. Disparita výsledkov slovenského poľnohospodárstva voči priemeru krajín EÚ i voči najvyspelejším krajinám je našou konkurenčnou nevýhodou, ktorú by bolo žiaduce postupne zmiernovať.

Graf č. 1

Výkonnosť, produktivita a podpora fariem vo vybraných krajinách EÚ v roku 2006

Prameň: EU FADN 2006, Standard results in 25 EU member states. Ekonomika poľnohospodárstva IX., 2009, č. 2, s. 67 – 79, vlastné spracovanie.

Graf č. 1 ilustruje komparáciu ukazovateľov výkonnosti, produktivity práce, tvorby hospodárskeho výsledku a podpory poľnohospodárskych podnikov vo vybraných krajinách EÚ. Zatiaľ čo rozdiely medzi novými krajinami a pôvodnými členmi únie v ukazovateli výkonnosti podnikov (CHP na hektár) nie sú až tak diametrálne rozdielne, v ukazovateľoch produktivity práce, čistej pridanej hodnoty na pracovníka a najmä vo výške podpory na jeden hektár je rozptyl v prospech pôvodných krajín značný.

Výkonnosť a ekonomika poľnohospodárskych podnikov

Predpokladom konkurenčnej schopnosti slovenského poľnohospodárstva na trhoch EÚ i tretích krajín je výkonnosť a ekonomika pri výrobe hlavných poľnohospodárskych produktov v poľnohospodárskych podnikoch. Poukázali

sme vyššie na naše zaostávanie vo využívaní hlavných výrobných faktorov. Podobne je to aj vo výkonnosti, ak ju meriame hoci i naturálnymi ukazovateľmi intenzity produkcie. Ilustruje ju tab. č. 5 na príklade hektárových úrod obilnín.

Tab. č. 5

Hektárové úrody obilnín vo vybraných krajinách v t. ha⁻¹

Krajina	2003	2005	2006	2007
EÚ-27	4,51	5,11	5,09	4,82
EÚ-15	5,28	5,79	5,92	5,65
SR	3,02	4,28	3,93	3,99
Nemecko	6,50	7,45	7,20	6,96
Rakúsko	4,38	5,05	4,91	4,78

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR, MP SR 2008, upravené.

Parametre hektárových úrod SR sú hlboko pod priemerom vyspelých krajín EÚ a tempá ich rastu nesľubujú skoré vyrovnanie sa ani priemeru EÚ-27.

Výkonnosť poľnohospodárskych podnikov je spolu s ich ekonomikou predpokladom konkurenčnej schopnosti na liberalizovanom trhu EÚ, ale aj na domácom trhu. Pohľad na vývoj v tejto oblasti podnikov poľnohospodárskej prvovýroby – právnických osôb, ktoré sa rozhodujúcim spôsobom podieľajú na produkcii odvetvia, zobrazuje tab. č. 6. Údaje sú za podniky, ktoré v jednotlivých rokoch hodnoteného obdobia predložili tzv. Informačné listy do databázy MP SR. Počty podnikov každoročne prevyšujú tisíc a sú reprezentatívne.

Tab. č. 6

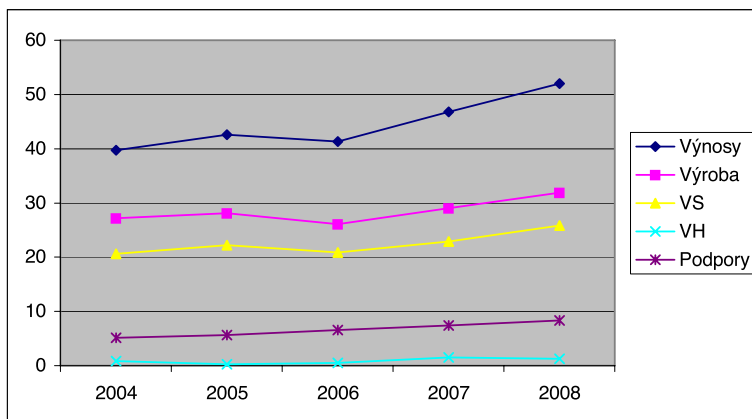
**Vývoj výkonnosti a ekonomiky poľnohospodárskych podnikov SR
v rokoch 2004 – 2008 v Sk. ha⁻¹**

Ukazovateľ	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2004
Výnosy	39 760	42 667	41 358	46 840	52 091	131,0
Výroba	27 258	28 136	26 127	29 068	31 923	117,1
Výrobná spotreba	20 635	22 250	20 928	22 985	25 831	125,8
Výroba / VS	1,32	1,26	1,25	1,26	1,23	93,2
Výsledok hospod.	880	233	497	1 503	1 255	142,6
Bežné podpory	5 128	5 628	6 592	7 440	8 284	161,5
Podpory / výnosy, %	12,8	13,2	15,9	15,9	15,9	124,2

Prameň: Informačné listy MP SR, CD MP SR, VÚEPP, Bratislava, vlastné prepočty (VS – výrobná spotreba, VH – výsledok hospodárenia).

V tabuľke č. 6 a v grafe č. 2 ilustrujeme vývoj základných ekonomických ukazovateľov poľnohospodárskych podnikov SR – právnických osôb v rokoch 2004 – 2008, teda po našom vstupe do EÚ.

Vývoj základných ekonomických ukazovateľov poľnohospodárskych podnikov v SR

Prameň: vlastné spracovanie z tab. č. 6.

V období po vstupe do EÚ s malým poklesom v roku 2006 najprogressívnejšie rastú ukazovatele výnosov a výroby na jeden hektár poľnohospodárskej pôdy. Rast samotnej výroby je však citeľne menší ako výnosov. Výroba silne reaguje na výrobné vstupy, vyjadrené hodnotou výrobnej spotreby, ale efektívnosť výrobnej spotreby sa výraznejšie nemení, čo naznačuje pretrvávajúce problémy v manažmente výrobných vstupov, čiže v riadení intenzifikácie výroby.

Progressívny rast zaznamenali bežné podpory, ktoré sú výraznou zmenou v našom poľnohospodárstve po vstupe do EÚ. Aj keď úroveň podpôr na úrovni pôvodných krajín EÚ-15 dosiahneme až v roku 2013, oproti minulosti ide o výraznú zmenu. Napríklad v roku 2003 dosahovala výška podpôr len 3 400 Sk na hektár.

Rastúca výška podpôr sa zatiaľ neodráža v raste efektívnosti výroby, ale pozitívne sa prejavuje v hospodárskom výsledku podnikov. Ten v prepočte na jednotku plochy je od nášho vstupu v súbore všetkých podnikov kladný a javí tendencie k miernemu rastu. Sú však obavy, či za rok 2009 sa vplyvom krízy nedostane opäť do červených čísel.

Súbory poľnohospodárskych podnikov v databáze MP SR umožňujú rôzne formy triedenia podnikov. Analýzu možno uskutočňovať za ziskové či stratové podniky, za podniky typu poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, podľa veľkosti podnikov a pod. Detailnejšie analýzy umožňujú posúdiť výsledky hospodárenia a mieru diferenciacie, či disparity dosahovaných výrobných a hospodárskych výsledkov.

Analýzujeme najskôr mieru disparity dosahovaných výsledkov skúmaných podnikov, pričom sa budeme venovať len situácii v roku 2008. Databáza MP SR za rok 2008 obsahuje údaje za 1 288 podnikateľských subjektov, právnických osôb,

ktoré obhospodarovali 81,3 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy. Údaje opäť prepočítavame na 1 ha p. p., aby bolo možné porovnávať jednotlivé skupiny podnikov.

Uplatníme triedenie podnikov na ziskové a stratové a podľa právnej formy podniku. Výsledky sú obsiahnuté v tab. č. 7.

Tab. č. 7

Výkonnosť a ekonomika poľnohospodárskych podnikov v SR v roku 2008

Ukazovateľ	m. j.	Spolu	Ziskové	Stratové	PD	OS
Počet podnikov	počet	1 288	957	331	525	763
Výroba	Sk . ha ⁻¹	30 850	31 230	29 570	29 020	32 210
Výrobná spotreba	Sk . ha ⁻¹	24 900	24 740	25 430	22 280	27 410
Výroba / VS	koef.	1,239	1,262	1,163	1,302	1,175
Výnosy / pracov.	tis. Sk	1 785	1 941	1 364	1 345	2 407
Výnosy / DHM	koef.	1,315	1,419	1,027	1,168	1,592
Výnosy / OM	koef.	1,907	1,974	1,689	1,736	2,034
Podpory	Sk . ha ⁻¹	8 241	8 284	8 095	8 319	8 153

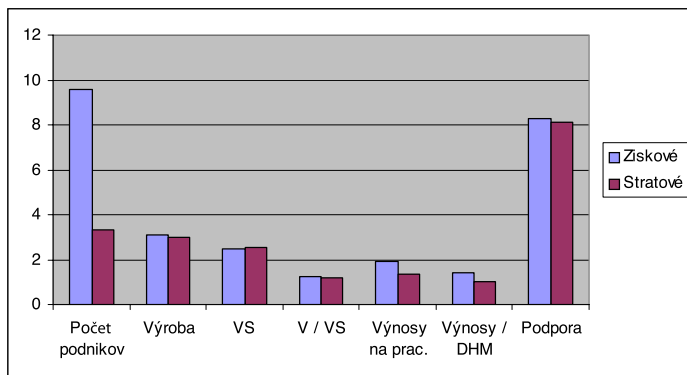
Prameň: CD MP SR, VÚEPP v Bratislave, 2009, vlastné prepočty (VS – výrobná spotreba, DHM – dlhodobý hmotný majetok, OM – obežný majetok).

Z celkového počtu podnikov v roku 2008 vykázalo v klimaticky priaznivom roku zisk 74 % podnikov. Ak ich porovnáme so stratovými podnikmi, najvýraznejšie rozdiely sú v produktivite práce, v účinnosti výrobnej spotreby a DHM a v hodnote výroby. Stratové podniky vykazujú síce vyššiu hodnotu výrobnej spotreby, ale jej podstatne nižšie zhodnotenie. Tieto rozdiely ilustruje aj graf č. 3.

Porovnanie poľnohospodárskych družstiev (PD) a obchodných spoločností (OS) v grafe č. 4 i v tabuľke naznačuje, že PD v niektorých ukazovateľoch výrazne zaostávajú za obchodnými spoločnosťami. Najvýraznejšie sú rozdiely v hodnote výroby, v produktivite práce, v účinnosti využívania DHM i výrobnej spotrebe, čo naznačuje, že zaostávajú v intenzifikačnom procese za obchodnými spoločnosťami.

Na druhej strane prekvapuje, že vcelku hospodársky lepším OS sa nedarí pri manažovaní intenzifikačného procesu, keďže pri vysokých nákladoch na výrobnú spotrebu vykazujú výrazne nižšiu efektívnosť výrobnej spotreby ako družstvá.

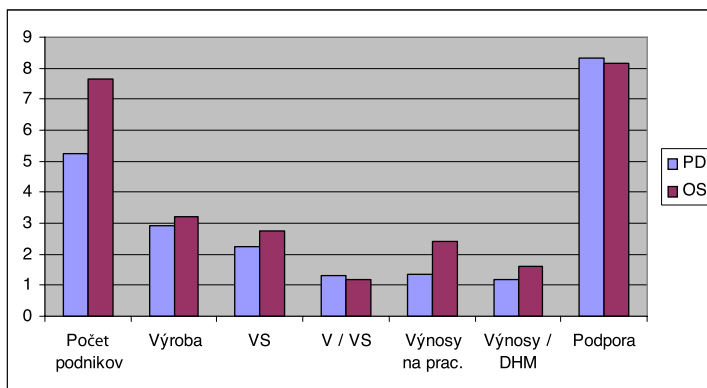
Komparácia vybraných ukazovateľov ziskových a stratových podnikov v poľnohospodárstve SR v roku 2008

Prameň: vlastné spracovanie z tab. č. 7.

Vo výške podpôr nie sú medzi porovnávanými skupinami podnikov väčšie rozdiely, čo je dôsledkom viazanosti kľúčových podpôr na plochu poľnohospodárskej pôdy a plodiny na ornej pôde.

Komparácia vybraných ukazovateľov PD a OS v poľnohospodárstve SR v roku 2008

Prameň: vlastné spracovanie z tab. č. 7.

Konkurenčné pozície na domácom, ale i na zahraničných trhoch EÚ by mali dosahovať predovšetkým podniky, ktoré hospodária v najpriaznivejších pôdno-klimatických podmienkach, ktoré sú označované ako produkčné. Tieto podniky by sa mali orientovať na stratégiu intenzifikácie výroby a približovať sa úrovni vyspelých krajín únie.

S cieľom posúdiť zameranie na rast výkonnosti trhovo orientovaných podnikov analyzujeme ukazovatele ziskových podnikov hospodáriacich v produkčných podmienkach. Ide o 392 ziskových PD a OS, ktoré sme triedili podľa výšky vynaložených nákladov na 1 ha p. p. Získané údaje uvádza tabuľka č. 8.

Tab. č. 8

**Výkonnosť a ekonomika ziskových podnikov v produkčných podmienkach SR v roku 2008
triedených podľa výšky nákladov v tis. Sk. ha⁻¹, koeficient**

Ukazovateľ	do 20,0	20,1 – 30,0	30,1 – 40,0	40,1 – 60,0	nad 60,1
Počet podnikov	144	37	29	58	124
Výroba	22,626	28,513	30,296	35,234	60,570
Výrobná spotreba	19,275	21,486	25,170	25,235	45,244
Výroba / VS	1,174	1,327	1,204	1,396	1,339
Výnosy na prac. v tis. Sk	1 674	1 726	1 785	1 619	2 786
Výnosy / DHM	1,404	1,374	1,319	1,503	1,734
Podpory bežné	9,471	7,750	8,308	7,317	7,936
Výsledok hospodárenia	2,913	3,276	2,899	2,003	4,139

Prameň: CD MP SR, VÚEPP v Bratislave, 2009, vlastné prepočty (VS – výrobná spotreba, DHM – dlhodobý hmotný majetok).

Z rozdelenia podnikov do skupín podľa výšky vynaložených nákladov, pričom rast nákladov na jednotku plochy považujeme za prejav intenzifikácie výroby, vyplýva značná nerovnomernosť. Početne najsilnejšie sú krajné skupiny s najnižšou a najvyššou výškou vynaložených nákladov. Tomuto triedeniu odpovedá aj výška výrobnej spotreby, ktorú pokladáme za lepší znak intenzifikácie ako náklady spolu, keďže tie obsahujú aj položky, ktoré s rastom výroby nemusia súvisieť. Stredné skupiny podnikov sú menej početné. Nepovažujeme za priaznivý stav, keď vyše tretiny podnikov zostáva pri najnižšej intenzite výroby, aj keď dosiahla pomerne vysoký výsledok hospodárenia. Pritom získala najviac dotácií na plochu pôdy.

Rast vkladov výrobnej spotreby smerom k vyšším nákladom na jednotku plochy je však pomerne malý a zvyšuje sa výrazne až pri poslednej skupine podnikov. Na stupňovanie vkladov však reaguje pozitívne rast výroby, v poslednej skupine je tento už priam dramatický.

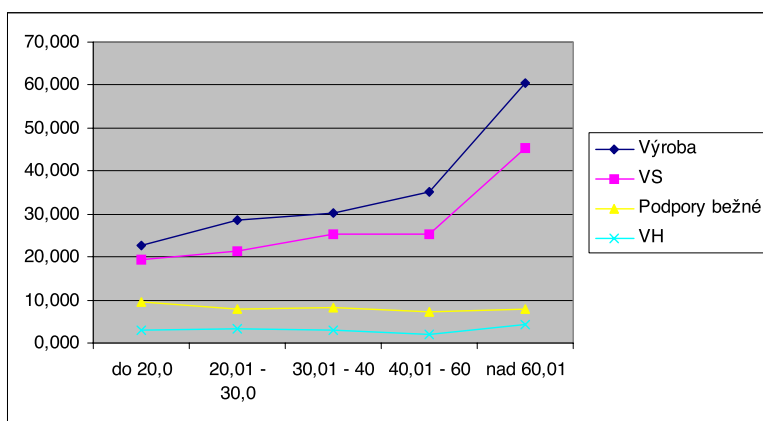
Intenzifikačný proces demonštrovaný v tab. č. 8 sa však neprejavuje ani rastom produktivity práce, ani rastom účinnosti výrobnej spotreby, ani rastom výsledku hospodárenia. Posledná skupina podnikov síce vykazuje oproti predchádzajúcim skupinám extrémne dávky výrobnej spotreby i rastu produkcie, ale pri poklese účinnosti výrobnej spotreby. Rad podnikov v tejto skupine pravdepodobne prekročil marginálne dávky vstupov, čo môže viesť k ekologickému ohrozeniu pôdy i kvality produkcie.

Graf č. 5 ilustruje priebeh vybraných ukazovateľov v skupinách podnikov triedených podľa vynaložených nákladov. Výroba reaguje na stupňovanie výrobných spotreby, ale podpory sú voči intenzifikácii neutrálne a výsledok hospodárenia takisto nekorešponduje so stupňovaním vkladov.

S. Buchta a Z. Federičová [2] v tejto súvislosti pri analýze názorov podnikateľskej sféry na vplyv podporných prostriedkov na ekonomiku podniku zistili, že tieto sa najviac prejavili v zavádzaní nových technológií, v produktivite práce a vo zvýšení kvality produkcie. V menšej miere už vo zvýšení výnosov či v hospodárskom výsledku, či v prístupe na trh. Miera vplyvu rastúcich podporných prostriedkov na efektívnosť hospodárenia je zatiaľ nepreskúmaná.

Graf č. 5

Intenzifikačný proces v produkčných podmienkach, ziskové podniky v roku 2008

Prameň: vlastné spracovanie z tab. č. 8.

Záver

Vstupom do EÚ získalo slovenské poľnohospodárstvo každoročne rastúce podpory zo zdrojov únie, čo malo priniesť nové rozvojové impulzy. Postupne rastúci objem finančných zdrojov na jednej strane umožnil poľnohospodárskym podnikom začať rozvojové programy, zlepšil prístup k úverovým zdrojom z komerčných bánk a zvýšil rentabilitu hospodárenia. Na druhej strane však zachránil aj neprosperujúce podniky a zabrzdil potrebnú reštrukturalizáciu podnikov.

Nové finančné zdroje sa zatiaľ neodrazili v stratégii vyrovnávania sa krajinám s vyspelým poľnohospodárstvom EÚ-15 prostredníctvom intenzifikácie, rastom hektárových úrod a úžitkovosti zvierat, čo je podmienka rastu výkonnosti podnikov a znižovania nákladov na jednotku produkcie. Len táto cesta vedie k rastu konkurenčnej schopnosti našich výrobcov na domácom i zahraničných trhoch.

Pretrváva aj značná medzipodniková disparita v dosahovaných výrobných a ekonomických výsledkoch v podnikoch hospodáriacich v podobných výrobných podmienkach i v podnikoch rôznych vlastníckych typov. Rast produktivity práce je v posledných rokoch viac výsledkom uvoľňovania pracovníkov vzhľadom na stagnáciu výroby, než zmien v technológiách a v organizácii práce.

Súčasnú kontúru spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) by mali platiť do roku 2013. Základom SPP je odpojenie podpôr od produkcie a ich priznávanie na jednotku plochy pôdy, vrátane možných podpôr na plodiny na ornej pôde hradených z národných zdrojov, bez ohľadu na úroveň produkcie a využívania zdrojov. Druhou zložkou podpôr je podpora rozvoja vidieka, vrátane znevýhodnených oblastí, ktorá naplňa stimulovanie multifunkčnej orientácie poľnohospodárstva.

Kritici súčasnej SPP vidia jej nedostatky najmä v samotnej výške dotácií poľnohospodárstva, ktorá spotrebúva temer 40 % výdavkov rozpočtu EÚ, v nespravodlivej distribúcii podpôr, keď 20 % veľkých fariem získava až 80 % všetkých prostriedkov, a v tlaku svetovej obchodnej organizácie (WTO), ktorá považuje výšku dotácií za príliš protekcionistickú, keďže spolu s ochranou trhu únie blokuje dovoz z tretích krajín za svetové ceny nižšie ako na trhoch únie.

Prebiehajúce diskusie o reforme SPP po roku 2013 naznačujú existenciu na jednej strane trhovo liberálnej vízie, ktorá zdôrazňuje zníženie objemu podporovaných prostriedkov poľnohospodárstvu, a väčšie otvorenie sa poľnohospodárskych trhov únie svetovej konkurencii. Druhá vízia vychádza z nevyhnutnosti zachovania podpôr vzhľadom na špecifické postavenie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve krajín a prípadné negatívne vplyvy nižších svetových cien pri otvorení hraníc na celý poľnohospodársky sektor. Podstatu reformy títo predstavitelia vidia skôr v ďalšom presune podpôr od produkcie na rozvoj vidieka.

Agrárny sektor v SR, aby bol konkurenčne schopný na trhu EÚ, očakáva v súčasnosti predovšetkým vyrovnanie poskytovaných prostriedkov na úroveň krajín EÚ-15, ktoré dokázali menej bolestne prekonať prepád cien niektorých komodít v rokoch prebiehajúcej krízy. Túto úroveň môže dosiahnuť až v roku 2013, čo je však podmienené aj dostatkom zdrojov z domáceho štátneho rozpočtu. V podmienkach recesie môžu byť aj tieto zdroje ohrozené.

Poľnohospodárstvu a potravinárstvu v SR zatiaľ chýba stratégia ďalšieho rozvoja a nemá ju ujasnenú ani EÚ. Po roku 2013 možno očakávať skôr znižovanie podporovaných prostriedkov motivujúcich rast produkcie, väčšiu komercionalizáciu a využívanie úspor z rozsahu. Racionálny manažment podnikov bude musieť viac využívať úsporné technológie, ekologické zásady hospodárenia a využívanie vedecko-technických poznatkov.

Literatúra

- [1] BOŽÍK, M.: Modelovanie multifunkcionality poľnohospodárstva na regionálnej úrovni.
In: *Ekonomika poľnohospodárstva*, IX., 2009, č. 4.
- [2] BUCHTA, S. – FEDERIČOVÁ, Z.: Rozvoj vidieka v spektre podporných prostriedkov z eurofondov.
In: *Ekonomika poľnohospodárstva*, IX., 2009, č. 4.
- [3] GRZNÁR, M. – SZABO, E. – JANKELOVÁ, N.: Agrárny sektor SR po vstupe do EÚ.
In: *Ekonomický časopis*, 57, 2009, č. 9.
- [4] CHRASTINOVÁ, Z.: Ekonomická efektívnosť poľnohospodárstva a výrobných odvetví, jeho postavenie v národnej ekonomike a inštitucionálne faktory vývoja v období rokov 2004 – 2009. Výskumná správa, VÚEPP v Bratislave, 2010.
- [5] PĚLUCHA, M. a i.: Možnosti nastavení efektívnej politiky pro rozvoj venkova v Evropské unii.
In: *Acta oeconomica Pragensia*, 2009, č. 5.
- [6] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR; roky 2005 – 2009, MP SR.